

право» / Руденко Артем Валерійович. – Х., 2006. – 20 с. 5. Перунова О. М. Процесуальні акти-документи з цивільних справ : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Перунова Олена Миколаївна. – Х., 2007. – 20 с. 6. Швед Е. Ю. Поняття процесуального акту-документу з адміністративних справ // Форум права. – 2007. – № 3. – С. 278–282 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2007-3/07sejzas.pdf>. 7. Вовк П. В. Захист прав, свобод та інтересів громадян в адміністративних судах першої інстанції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Вовк Павло В'ячеславович. – О., 2009. – 204 с. 8. Кодекс адміністративного судочинства України : закон України від 6 лип. 2005 р. № 2747-IV 282 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2747-15>. 9. Про судові рішення у цивільній справі : постановою Верховного Суду України від 18 груд. 2009 р. № 14 // Вісник Верховного суду України. – 2010. – № 1. – С. 4.

Надійшла до редколегії 20.12.2011

Стаття посвячена вопросам установления сущности процессуальных актов-документов в административном судопроизводстве и определения места судебного решения среди них.

The article is devoted to the issue of establishment of essence of judicial acts-documents in the administrative rule-making and location court decision among them.

УДК 342.95:347.19

І. Й. Слубський

ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ: ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Висвітлено поняття адміністративної відповідальності юридичних осіб та її основні ознаки. Розглянуто різні наукові погляди щодо розуміння поняття і ознак адміністративної відповідальності юридичних осіб.

Вже не перший рік у юридичних колах триває дискусія щодо проблеми адміністративної відповідальності юридичних осіб. З точки зору багатьох юристів, в Україні існує адміністративна відповідальність не тільки фізичних, але й юридичних осіб.

У загальнофілософському плані під відповідальністю прийнято розуміти історично визначений характер взаємовідносин між особистістю, колективом, суспільством з погляду свідомого виконання висунутих до них взаємних вимог, або «усвідомлення і правильне розуміння ... своїх обов'язків стосовно суспільства, держави...» [1]. Відповідальність як правове явище може розглядатися як відповідальність за порушення норм права, тобто за минуле протиправне діяння. Відповідальність у загальноправовому значенні зазвичай розглядають у першу чергу як негативну реакцію держави на порушення встановленого правопорядку. Таким чином, проблема

© Слубський І. Й., 2011

відповідальності може мати два аспекти: перший – це розуміння відповідальності як філософської, морально-світоглядної категорії, другий – як формально-юридичної, правової категорії, сутність якої полягає в негативній реакції держави на правопорушення. Два зазначені аспекти проблеми відповідальності між собою щільно взаємопов'язані: «Громадянин, особистість, установа, організація, посадова особа, несуть відповідальність насамперед за правильне виконання своїх обов'язків, тобто відповідальність у позитивному значенні. Якщо ж обов'язок не виконаний, настає відповідальність у її, так би мовити, негативному значенні – примус, стягнення, покарання і т. п.» [2, с. 73].

Вважаємо, що відповідальність у так званому позитивному сенсі, може бути розглянута винятково і тільки як вид неюридичної відповідальності, як філософський погляд на це явище. Так, деякі автори пропонують пов'язувати її позитивний аспект із поняттям «правова відповідальність», а негативний аспект – із поняттям «юридична відповідальність» [3, с. 8]. Правова відповідальність, на думку М. Д. Шиндяпіної, найбільш близька до таких категорій, як «правосвідомість» і «правова культура». Думаємо, що подібний підхід не буде обґрунтованим, оскільки терміни «правова відповідальність» і «юридична відповідальність» є рівнозначними, а поняття «правосвідомість» і «правова культура» виступають складовими елементами філософських, неюридичних категорій «свідомість», «суспільна свідомість», «культура».

Навпаки, як справедливо відзначалося у науковій літературі, «юридична відповідальність, відтоді, як вона виникла, завжди була відповідальністю за минуле, за вчинене протиправне діяння. Інакше можна прийти до неприйняттого висновку, що особа, яка не вчинила правопорушення, уже несе правову відповідальність. Ні наукові розуміння, ані тим більше інтереси практики не дають підстави для перегляду поглядів на юридичну відповідальність як наслідок правопорушення» [4, с. 43]. Неможливо не погодитися з даним твердженням. Дійсно, юридична відповідальність, у тому числі й адміністративна відповідальність юридичних осіб, може розумітися як негативна реакція держави на правопорушення, як покарання.

Проте, такий погляд на проблему адміністративної відповідальності не єдиний. У праві сформувалися два підходи до проблеми відповідальності:

- 1) юридична відповідальність розглядається як негативна реакція держави на правопорушення, що тягне за собою обов'язок особи, яка скоїла правопорушення, зазнати примусового впливу у формі особистих, майнових, організаційних наслідків;
- 2) відповідальність розглядається не тільки як несприятливі наслідки для правопорушника, але і як необхідність виконати юридичний обов'язок під впливом державного примусу.

Прихильники першої точки зору, а таких переважна більшість, відносять до заходів відповідальності не всі примусові заходи, а тільки частину заходів, які застосовуються за наявності особливих ознак. В адміністративному праві цей комплекс заходів називається адміністративним стягненням.

Характеризуючи адміністративну відповідальність як реакцію державних органів на вчинене діяння, заборонене законом, слід підкреслити, що така реакція виражається в осуді діяння, у «негативній оцінці» вчиненого. Негативна оцінка адміністративної провини – самостійний захід впливу, реалізований компетентним (юрисдикційним) органом.

Так, для застосування адміністративного стягнення необхідне видання правозастосовного акта – постанови, що визнає суб'єкта винним і негативно оцінює його поведінку. Для пояснення і розуміння адміністративної відповідальності ця ознака є також істотною. Негативну оцінку в процесі притягнення винного суб'єкта до адміністративної відповідальності не можна зводити до разового, одноактового впливу. Певною мірою вона перманентна: фіксується в самому факті правопорушення, знаходить відображення у протоколі про адміністративне правопорушення, висловлюється під час розгляду справи, знаходить своє завершення у постанові по справі.

Відповідно до другої точки зору, застосування ряду примусових заходів, що не є стягненнями, ототожнюється з наявністю юридичної відповідальності, що неминуче призводить до стирання розходжень між ними. Прихильники цієї концепції допускають можливість настання юридичної відповідальності за правопорушення тільки в силу протиправності діяння. В адміністративному праві автором і прихильником такого підходу до відповідальності виступає І. І. Веремеєнко, а також ряд інших адміністративістів. Так, він зокрема підкреслював: «Адміністративна відповідальність, як і адміністративно-правові санкції, має різний зміст: і покарання, і відновлення порушеного права, і примусове виконання невиконаного правового обов'язку» [5, с. 161]. Витончена і оригінальна з погляду теорії адміністративного права концепція відповідальності І. І. Веремеєнка в умовах повсякденної адміністративної практики може приводити до ототожнення понять «адміністративна відповідальність» і «адміністративний примус». Але у даній концепції є раціональний підхід до проблеми розмежування відповідальності і примусу, до теперішнього часу не врегульованої остаточно, тому що в основу розмежування покладено ознаку підстави застосування примусових заходів, що поділяються на такі, що застосовуються у зв'язку з правопорушенням, і такі, що застосовуються поза адміністративним правопорушенням, або інші заходи. За рамками адміністративної відповідальності в цьому випадку залишаються тільки адміністративно-попереджувальні та адміністративно-процесуальні заходи.

Власне адміністративна відповідальність являє собою «...реалізацію всіх адміністративно-правових санкцій (каральних, відшкодувальних і санкцій реального виконання)», – відзначає І. І. Веремєнко [5, с. 161]. Серед переваг такого підходу слід вказати на розуміння функції адміністративної відповідальності як «реального виконання юридичних обов'язків» суб'єктом відповідальності, не враховуючи того, хто є суб'єктом відповідальності: фізична чи юридична особа.

У науці адміністративного права в поглядах на адміністративну відповідальність панує перша точка зору, в рамках якої теорія відповідальності, питання розмежування відповідальності та адміністративного примусу розроблені досить повно. Тому цей погляд на адміністративну відповідальність видається більш обґрунтованим. Згідно з цим підходом поняття адміністративної відповідальності розкривається через реалізацію санкцій, але тільки тих санкцій, що мають на меті покарання правопорушника (адміністративних стягнень). Сутність даного підходу ґрунтується на єдності та одночасно розмежуванні реалізації адміністративно-правових санкцій і адміністративної відповідальності: «санкція може існувати без відповідальності, остання ж немислима без санкції, тому що зміст її полягає в реалізації правових санкцій» [6, с. 38]. У цьому випадку адміністративна відповідальність буде представлена як «реалізація адміністративно-правових санкцій, застосування адміністративних стягнень, що при звичайному порядку закінчується покаранням правопорушника. Через абстрактну санкцію і юридичний факт вчинення правопорушення, через механізм юридичної відповідальності – до реалізації покарання, адміністративного стягнення» [7, с. 133]. Разом із тим, необхідно також розрізнити поняття юридичної відповідальності та санкції, оскільки перша може містити інші примусові заходи: попередження, припинення, процесуального забезпечення, захисту [8, с. 78]. Таке уточнення є необхідним для правильного розуміння місця адміністративної відповідальності в системі примусових заходів, не дозволяючи необґрунтовано розширюватись межах цього поняття у системі примусу.

Ключовим питанням у розумінні сутності адміністративної відповідальності є її відокремлення від інших примусових заходів. Відповідальність завжди пов'язана з правопорушенням, примусові заходи також можуть бути з'єднані з ним, але вони розуміються ширше, ніж просто застосування до правопорушника адміністративного стягнення. Наука адміністративного права розвивалася в напрямку відокремлення відповідальності від адміністративного примусу і все більшої деталізації адміністративно-попереджувальних і запобіжних заходів. Кількісна і якісна визначеність у розкритті сутності поняття адміністративного примусу дозволить визначити співвідношення примусу і адміністративної відповідальності, а також дати визначення поняття адміністративної відповідальності.

Говорячи про формулювання єдиного поняття адміністративної відповідальності, слід зазначити, що воно можливе на основі різноманіття визначень. Ці визначення утворюють цілісне поняття не шляхом їхнього механічного з'єднання, а за допомогою живого синтезу, при якому кожне визначення істотно доповнює, розвиває і конкретизує інше. Здається, що поняття адміністративної відповідальності має синтезувати два основних визначення: перше характеризує адміністративну відповідальність як об'єктивну категорію, що являє собою реакцію держави на адміністративне правопорушення; друге характеризує адміністративну відповідальність як суб'єктивно-особистісну категорію, що показує її як купність прав покараної особи.

Як було відзначено вище, не можна розглядати усі державно-примусові заходи, передбачені в санкціях юридичних норм, як заходи відповідальності. Однак невірним буде як повне отождення заходів адміністративної відповідальності з обсягом адміністративного примусу, так і заперечення між ними тісних взаємозв'язків, а також узагальнення у деяких ознаках. Вченими-адміністративістами зроблено ряд основних висновків по цій проблемі, які варто прийняти за аксіому. Адміністративні примус і відповідальність – це різні поняття, і перше містить у собі друге. Різноманітні примусові заходи доцільно поділяти на пов'язані і не пов'язані зі здійсненням правопорушення, а також із цілями їх застосування (попереджувальні, припиняючі).

Якщо розглядати адміністративну відповідальність тільки як суб'єктивний обов'язок виконання передбаченої нормами відповідальності за вчинене правопорушення, то не можна відрізнити відповідальність від інших примусових заходів, оскільки з погляду суб'єкта примус завжди пов'язаний з негативними наслідками, правообмеженнями, підстави застосування яких йому байдужі.

Адміністративна відповідальність, розглянута І. І. Веремеєнком, з об'єктивних позицій дозволяє характеризувати відповідальність як реалізацію санкції, її застосування і здійснення. Цей підхід викликає дискусії через надто широке віднесення до поняття адміністративної відповідальності всіх адміністративно-правових санкцій, а саме адміністративних стягнень і санкцій реального виконання, які містять у собі особисті немайнові, майново-організаційні, і суто організаційні, що безумовно неприйнятно для практики розмежування адміністративного примусу і власне відповідальності, запобіжних заходів і адміністративних стягнень. Проте, відповідно до концепції І. І. Веремеєнка і його прихильників, немає повного збігу адміністративно-правових санкцій і примусу, оскільки існують також і інші, не пов'язані з правопорушенням адміністративно-попереджувальні і деякі адміністративно-процесуальні заходи. Дійсно, «співвідношення примусових заходів і санкцій – це співвідношення цілого і частини. Застосування примусових заходів, на відміну від застосування санкцій, не обов'язково пов'язане з пра-

вопорушенням; реалізацію не всіх примусових заходів можна розглядати як адміністративну відповідальність» [5, с. 61]. Аналогічне судження висловлював і А. Є. Луньов: «Відповідальність може наставати тільки за скоєне правопорушення, а примусовий захід застосовується також у попереджувальних цілях» [9, с. 65].

Таким чином, адміністративна відповідальність – це завжди примус, але який застосовується на підставі специфічних ознак, за відсутності яких примус не може перетворитися у відповідальність. Виявлення цих ознак дозволить відмежувати адміністративну відповідальність юридичної особи від іншої системи примусових заходів.

В основі застосування заходів адміністративної відповідальності, у тому числі юридичних осіб, має лежати скоєне адміністративне правопорушення – суспільно небезпечне, протиправне, винне, каране діяння. Це визнано багатьма адміністративістами. Застосування примусових заходів поза правопорушенням не є відповідальністю.

Як критерій розмежування відповідальності та примусу пропонується використовувати ознаки наявності або відсутності державного осуду порушника. Вважається, що в разі застосування примусових заходів, не пов'язаних з відповідальністю, ця ознака відсутня. Переважна більшість адміністративістів, прихильників принципу відповідальності тільки за наявності провини, виділяють державний осуд порушника як компонент відповідальності. Адже застосування окремих примусових заходів можливе і за відсутності провини в протиправному діянні, а також самого протиправного діяння. Примусові заходи можуть бути віднесені до адміністративної відповідальності тільки в тому випадку, якщо вони застосовуються на основі принципу провини, що тягне державний осуд правопорушника. Дійсно, настання адміністративної відповідальності пов'язане із застосуванням санкції, що введена законодавцем з осудом відповідної дії, для покарання порушника. Відсутність такого осуду і покарання означає відсутність відповідальності, тому адміністративну відповідальність слід розуміти тільки як застосування заходів адміністративного покарання або адміністративних стягнень. Судження про обов'язкову наявність державного осуду в механізмі юридичної відповідальності є панівним у теорії адміністративного права [6, с. 39].

Однак при побудові теоретичної моделі адміністративної відповідальності юридичних осіб необхідно врахувати, що поняття провини фізичних і юридичних осіб неминуче будуть розрізнятися. Це не може не викликати певних труднощів у побудові конструкції відповідальності юридичних осіб. Проте, слід прийняти за аксіому найважливіші теоретичні висновки науки адміністративного права щодо відповідальності як наслідку винного і протиправного діяння, незважаючи на те, що в загальній теорії права мала місце інша точка зору. Її сутність полягає в тому, що «не можна погодитися з думкою, що осуд – необхідний момент юридичної відповідальності, що

відповідальність без вини і осуду – це не юридична відповідальність, а щось зовсім інше. Якщо є протиправне діяння, якщо застосовуються до особи передбачені законом примусові міри – виходить, є і юридична відповідальність» [10, с. 118–119]. Не можна погодитися з цією точкою зору з тієї причини, що вона санкціонує неправомірне ототожнення адміністративного примусу та адміністративної відповідальності. Адже адміністративний примус може застосовуватися поза провиною правопорушника, а заходи адміністративної відповідальності – це покарання за винне, протиправне діяння.

Базовими ознаками адміністративної провини як підстави адміністративної відповідальності юридичних осіб залишаються винність і протиправність. Крім того, сучасною наукою адміністративного права як основна ознака адміністративної провини виділяється його караність. Дійсно, в умовах звичайного провадження у справі про адміністративне правопорушення воно має завершуватися накладанням на правопорушника адміністративного стягнення за винятком певної частки латентних правопорушень.

Важливим питанням у справі забезпечення законності й дотримання прав юридичних осіб є законодавче закріплення закритого переліку адміністративних стягнень. Види стягнень, зазначені в КУпАП 1984 р., розраховані на застосування до фізичних осіб (громадян, посадових осіб тощо), а не до юридичних осіб. Цілком імовірно, що за сучасних умов, коли адміністративна відповідальність організацій визнана де-факто і де-юре, арсенал заходів адміністративних стягнень, які застосовуються до юридичних осіб, має бути іншим. Перелік адміністративних стягнень, застосування яких можливе відносно організацій, може бути, ймовірно, розширений за рахунок інших заходів, які не існували раніше взагалі або не вважалися такими, тим більше, що для легального розширення списку адміністративних стягнень існують деякі правові підстави. Так, ст. 24 КУпАП допускає можливість встановлення інших видів адміністративних стягнень, крім перерахованих у цій статті. Наприклад, таким адміністративним стягненням могла б стати примусова ліквідація юридичної особи як свого роду вища міра відповідальності для правопорушника-організації.

Деякі сучасні автори, що досліджували проблему адміністративної відповідальності юридичних осіб, зазначали, що «назріла необхідність законодавчого закріплення ... санкцій організаційного характеру: позбавлення спеціальної правоздатності, ліквідація структурного підрозділу організації, поділ, виділення юридичної особи, скасування державної реєстрації, ліквідація юридичної особи» [11, с. 92]. Таким чином, крім «традиційних» заходів адміністративного стягнення, таких як попередження, штраф, конфіскація, ставиться питання про застосування до юридичних осіб інших заходів адміністративної відповідальності, що до цього часу не відносилися до таких. У сучасному вигляді класифікація адмініст-

ративних стягнень, розрахованих на застосування до юридичних осіб, на думку П. М. Петрова, могла б виглядати у такий спосіб:

- 1) заходи морально-правового характеру (попередження);
- 2) майнові та грошові стягнення (штраф, вилучення, стягнення вартості, пеня, конфіскація);
- 3) стягнення, спрямовані на обмеження діяльності організацій, позбавлення їх окремих повноважень (відкликання або анулювання ліцензії (дозволу), обмеження дії ліцензії (дозволу));
- 4) стягнення організаційного характеру, що впливають у цілому на юридичну особу, що обмежують її правоздатність (примусовий поділ, виділення юридичної особи, позбавлення спеціальної правоздатності [відкликання банківської, страхової ліцензії], примусова ліквідація структурного підрозділу, скасування державної реєстрації, ліквідація юридичної особи, організації у випадку допущення нею певного адміністративного правопорушення [12, с. 14–15]).

Таким чином, найважливішою ознакою адміністративної відповідальності юридичної особи є така її характеристика, як застосування до юридичних осіб адміністративних стягнень за адміністративні правопорушення. При цьому може бути виділено ще ряд ознак, властивих адміністративній відповідальності юридичних осіб у цілому. Серед загальних ознак слід виділити наступні:

1. Адміністративна відповідальність юридичних осіб – це завжди відповідальність перед державою в особі її повноважних юрисдикційних органів.

2. У відносинах з юридичними особами державний орган діє саме як орган влади, наділений державою відповідною компетенцією і виконуючий державну владну функцію. Державний орган у цьому випадку зацікавлений лише у здійсненні та належному виконанні юридичною особою нормативних положень, він не виступає стосовно юридичної особи, як замовника або споживача його послуг, робіт і товарів.

3. За статусом державні юрисдикційні органи найчастіше також мають права юридичної особи, але це відносини нерівних суб'єктів в аспекті диференціації владних повноважень. Сторони, що беруть участь у правовідносинах адміністративної відповідальності, юридично нерівноправні.

4. Як немає рівності статусів суб'єкта відповідальності і державно-органу, так немає між ними відносин безпосередньої підлеглості.

5. Адміністративна відповідальність юридичних осіб поширюється на всі правовідносини незалежно від їхньої галузевої приналежності, у яких знаходить своє вираження адміністративно-правовий метод регулювання суспільних відносин. До числа таких галузей традиційно відносяться земельне, екологічне і фінансове право. Це дає підстави для визнання спірними суджень про фінансову, екологічну, земельно-правову та деякі інші види відповідальності, оскільки все це суть різновиди тих самих правовідносин, що

складаються у процесі адміністративної відповідальності, суб'єктами якої в багатьох випадках є юридичні особи (організації).

Специфічні ознаки адміністративної відповідальності юридичних осіб здатні виявлятися найбільш повно порівняно з цивільно-правовою відповідальністю.

По-перше, адміністративна відповідальність юридичних осіб завжди базується тільки на законі, але не на договорі. Якщо ж державний орган за цивільним договором вступив у відносини з юридичною особою, то відповідальність у таких відносинах буде типово цивільно-правовою.

По-друге, адміністративна відповідальність юридичної особи не переслідує мети компенсації матеріального збитку, заподіяного державі. У ряді випадків конкретний вид і розмір адміністративного стягнення співвідноситься з розмірами заподіяної державі шкоди. Приклад тому – законодавство про адміністративні правопорушення в податковій, екологічній, природоохоронній сферах.

По-третє, адміністративне правопорушення, що виступає результатом дій відповідальної посадової особи адміністрації, є підставою для настання адміністративної відповідальності юридичної особи. Основна відмінність цивільно-правової відповідальності від адміністративно-правової полягає в тому, що юридичною особою порушене зобов'язання перед державою в цілому.

По-четверте, адміністративна відповідальність юридичних осіб виражається, як правило, у виді штрафу. У цих випадках адміністративне стягнення спрямоване на матеріальні блага, грошові кошти юридичної особи. Підставою для настання відповідальності та застосування до юридичної особи стягнення служить здійснення нею адміністративного правопорушення – винного, протиправного, караного діяння, але аж ніяк не договір або цивільний делікт.

По-п'яте, адміністративна відповідальність юридичних осіб не обмежується тільки застосуванням адміністративних стягнень з метою покарання. Адміністративна відповідальність також має на меті забезпечення виконання юридичною особою, організацією державного обов'язку, від виконання якого юридична особа неправомірно і винно відмовилася.

Таким чином, підбиваючи підсумок, під адміністративною відповідальністю юридичних осіб слід розуміти застосування до них частини примусових заходів, безпосередньо пов'язаних з адміністративним правопорушенням, а саме адміністративних стягнень, що переслідують як мету покарання правопорушника за протиправне діяння, так і мету забезпечення виконання юридичною особою своїх обов'язків і вимог державних органів.

Список літератури: 1. Строгович М. С. Сущность юридической ответственности / М. С. Строгович // Советское государство и право. – 1979. – № 10. – С. 29. 2. Строгович М. С. Сущность юридической ответственности / М. С. Строгович // Советское государство и право. – 1979. – № 5. – С. 72–78. 3. Шиндяпина М. Д. Стадии юридической ответственности / М. Д. Шиндяпина. – М. : Кн.

мир, 1998. – 168 с. 4. Самощенко И. С. Ответственность по советскому законодательству / И. С. Самощенко, М. Х. Фарукшин. – М. : Юрид. лит., 1971. – 240 с. 5. Веремеенко И. И. Административно-правовые санкции / И. И. Веремеенко. – М. : Юрид. лит., 1975. – 192 с. 6. Попов Л. Л. Управление. Гражданин. Ответственность. Сущность, применение и эффективность административных взысканий / Л. Л. Попов, А. П. Шергин. – Л. : Наука, 1975. – 251 с. 7. Административное право и административная деятельность органов внутренних дел : учебник / под ред. Попова Л. Л. – М. : Изд-во Акад. МВД СССР, 1990. – 224 с. 8. Лук'янець Д. М. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми розвитку / монографія / Д. М. Лук'янець. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – 220 с. 9. Лунев А. Е. Проблемы административной ответственности / А. Е. Лунев // Социалистическая законность. – 1972. – № 5. – С. 61–65. 10. Общая теория советского права / [авт. кол.: С. Н. Братусь, А. В. Мицкевич, И. С. Самощенко и др.] ; под ред. С. Н. Братуся и И. С. Самощенко. – М. : Юрид. лит., 1966. – 491 с. 11. Иванов Л. Административная ответственность юридических лиц / Л. Иванов // Закон. – 1998. – № 9. – С. 88–92. 12. Петров М. П. Административная ответственность организаций (юридических лиц) : автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституционное право; государственное управление; административное право; муниципальное право» / Петров Михаил Петрович. – Саратов, 1998. – 17 с.

Надійшла до редколегії 09.12.2011

Проанализировано понятие административной ответственности юридических лиц и её основные признаки. Рассмотрены разные научные взгляды относительно понимания понятия и признаков административной ответственности юридических лиц.

The concept of administrative responsibility of legal entities and its basic signs are analysed. Different scientific looks in relation to understanding of concept and signs of administrative responsibility of legal entities are considered.

УДК 342.51

А. А. Стародубцев

ПРОФОРІЄНТАЦІЙНА РОБОТА В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Уточнено поняття профорієнтаційної роботи та з'ясовано її значення для органів внутрішніх справ.

Завдання розбудови в Україні демократичної правової держави, невід'ємним елементом якої є органи внутрішніх справ (ОВС), зумовило пошук та впровадження якісно нових підходів до організації їх діяльності. З перших років існування України як незалежної держави питанням розвитку ОВС приділялася досить пильна увага, про що, зокрема, свідчить низка законодавчих актів, постанов, наказів, інструкцій та інших правових актів, прийнятих за цей час. Підлягали вирішенню питання визначення завдань, принципів, прав та обов'язків ОВС і окремих їх підрозділів, організаційних основ побудови та багато інших. Важливе місце серед

© Стародубцев А. А., 2011